

## КАК ДА СЪЗДАДЕМ ЕДНА ПО-СИГУРНА СРЕДА В УЧИЛИЩЕ

**Мирена Легурска**

СУ „Св. Климент Охридски“, ДИУУ, София

**Резюме.** Настоящата статия представя идеи, свързани с осигуряване на по-сигурна среда в българското училище. Разгледани са проблеми, свързани с отпадащите ученици, агресията и особеностите на педагогическата среда. Потърсени са ролите и отговорностите на учители, ученици и родителите в този процес.

*Keywords:* students, teachers, parents

Българското образование днес е длъжно да отговори на огромните предизвикателства на времето, за да съумее да защити родните традиции, да съхрани чувството за принадлежност към българщината, но и да изгради нравствени личности, които ще живеят и творят в един нов, глобализиран свят. Днес българското общество е част от европейската общност с нейните културни и духовни ценности.

Три са основните цели, приети от министрите на образованието в полза на гражданите на Европейския съюз (ЕС) и съюза като цяло, които трябва да бъдат достигнати през следващите години:

- Повишаване на качеството и ефективността на системите за образование и обучение в ЕС.
- Осигуряване на достъп на всички граждани на ЕС до образование и обучение.
- Отваряне на образователната към другите световни системи.

Особено важно е училището да създава сигурна среда, в която ученикът да формира определен модел на поведение. Поведение, което трябва да даде на всеки индивид възможността да играе активна роля през целия си живот в обсъждането и решаването на бъдещето на обществото, да поеме своята отговорност за развитието на собствената държава и света. В една сигурна педагогическа среда индивидът трябва да усвои необходимите социални знания и умения за изпълнение на ролята си на гражданин, да бъде обучен да упражнява правата си и да изпълнява задълженията си, да решава междуличностни, местни, локални, национални и глобални проблеми, проявявайки конструктивно, прагматично и критично мислене, свобода на мисълта и независимост на волята.

В настоящия етап от развитието на българското образование проблемът за създаването на безопасна среда е приоритетен в научните изследвания по психология, философия, социология и педагогика. Опирайки се на теорията на Маслоу за човешките потребности и в частност на потребността от сигурност и безопасност, съвременните учени се опитват да създадат модел на съвременното училище, в основата на който е сигурната педагогическа среда. За успешната реализация на тази стратегия е нужна промяна в обществените нагласи, основаваща се на разбирането, че ученикът е в центъра на образователната система. В този смисъл организирането на адекватна мотивираща и развиваща педагогическа среда в училището е сложен и многостранен процес и е важно условие за успешното приобщаване, обучение, възпитание и социализация на учениците. Ролята на учителя като свързващо звено между структуриращите субекти на педагогическата среда – училище, ученици, родители и общественост, днес придобива особена значимост. От него се очаква да преподава различни стратегии за учене, да насърчава и ръководи придобиването на важни за живота когнитивни, емоционални и социални умения и да се придържа към индивидуалния подход. Поставянето на акцент върху индивидуалния подход означава разбиране и уважение към достигнатия етап на развитие от всяко дете и създаване на среда и подходящи дейности, които му осигуряват чувство за успех, предизвикателства и емоционален комфорт. Педагогическият екип би трябвало да изгражда стимулираща развитието на ученика предметно-пространствена среда, съответстваща на неговата индивидуалност и стил на учене, модел и ритъм на растеж и специфичната му семейна среда.

През последните години се наблюдават някои тревожни тенденции.

Висок е процентът на учениците, преждевременно отпадащи от училищната система.

Обхващането на максимален брой деца и младежи в училище и повишаването на нивото на тяхното образование е основна политика на Министерство на образованието, младежта и науката (МОН), продиктувана от потребностите на съвременното общество, от приоритетите на нашата държава и напълно в съответствие със стратегията на ЕС „Европа 2020“.

Колкото образователното равнище на младите хора е по-високо, толкова и възможностите им за приобщаване към професионалната структура на обществото и за пълноценна личностна реализация са по-големи. Равнището на тяхната образованост е важен показател и за ефективността на българската образователна система (Мирчева, 2001). Въпросът, който се поставя, е: „Може ли и в каква степен образованието да изиграе роля на интегриращ фактор в нашето общество, в състояние ли е системата да задоволи очакванията и надеждите на младите хора за приобщаване към обществото?“.

Образоваността на населението се оценява статистически чрез структурата на пълнолетното население. По данни на Националния статистически институт (НСИ)<sup>1)</sup>

през периода 2006–2010 г. образователната структура на населението на възраст 25–64 години продължава да се подобрява спрямо предходни периоди. Ясно изразена е тенденцията на увеличение на броя и дела на населението с висше и средно образование. Едновременно с това обаче сме свидетели на процес на изключване на част от младите хора от образователната система (Мирчева, 2004), което се превръща в препятствие пред възможностите им да се включат в пазара на работната сила, обуславя професионална неустойчивост, социална дисквалификация и увеличаваща се бедност. От друга страна, това лишава тези младежи от достъп до културния живот и съвременните постижения на материалната и нематериалната култура (Миленкова & Мирчева, 2002).

Статистическата съвкупност на напусналите образованието млади хора е динамична и постоянно се изменя – има ученици, които постъпват, и други, които напускат, както по причини, свързани с образователната система, така и по други причини – социално-битови, икономически и др.

За по-пълна характеристика на обхвата на това явление – неучещата младеж и причините, водещи до него, е необходимо да се разработи система от показатели и механизъм за мониторинг на движението на учениците, така че в крайна сметка да се стигне до реализация на идеята за равни възможности за образование за всички (Нишкова, & Мирчева, 2008). Тази идея лежи в основата на Декларацията по образование за всички, приета на Световната конференция по образование за всички, организирана по инициатива на Програмата за развитие на ООН, ЮНЕСКО, Организацията за семейно планиране на ООН, УНИЦЕФ и Световната банка през 1990 г. в Джомтиен (Тайланд). Десет години след Джомтиен, през 2000 г. в Дакар (Сенегал) се приема т.нар. Дакарска рамка за действие, която съдържа важни послания за определяне на образованието за всички като национален приоритет<sup>2)</sup>. Още десет години по-късно (2010) Европейският съюз приема Стратегията „Европа 2020“, която насочва вниманието на държавите членки към осигуряване на правото на образование за всички, като се намали с 10% относителният дял на учениците, преждевременно напускащи училището. България подкрепя и се включва активно в Световното движение по образование за всички в съответствие с посочените документи и формулираната в тях всеобхватна цел за „осигуряване на качествено образование за всички и обучение през целия живот“. Но е очевидна необходимостта от ефективна политика в това отношение, бързи и конкретни управленски решения, основани на научни изследвания.

Съществуват социални групи, при които степента на риск за нормалното физическо, социално и психическо развитие на подрастващите е по-висока. Твърде сериозен е проблемът при етническите малцинства, като особено тревожно е положението на децата от ромски произход. Причините са известни – ниски доходи, висока степен на безработица, лош бит, културна изостаналост, недостатъчно високо или подходящо образование и др. Изоляцията на ромите в отделни квартали и ромски гета възпрепятства образователната интеграция и намалява шансовете им за професионална и личностна реализация.

Висока е степента на агресия сред учениците. Липсва компетентност за изграждане на училищни политики, свързани с превенцията на тормоза и насилието.

Националният план за интегриране на деца със специални образователни потребности си остава повече като добро пожелание. Липсва официална статистика за броя на децата с увреждания, които не получават училищно образование. Досъгласието на децата със СОП е все още затруднен поради непригодността на сградите, поради липсата на методика и подготвен персонал, както и на адекватна подкрепяща среда в училище.

Тези проблеми създават необходимостта училищата да изработят и приложат инструменти, стратегии, програми и модели за повишаване на сигурността и успеха на всички ученици и осигуряване на безопасна, сигурна и спокойна среда, в която обучението и социализацията да бъдат реализирани на високо европейско равнище. Постигането на тези цели изисква всяко училище да разработи собствена стратегия в тази насока, в която задължително трябва да се включи цялата педагогическа общност.

#### **Учителите**

- Учителите са отговорни за създаване на безопасна и сигурна среда в училище. Те трябва да съблюдават последователно и твърдо за спазването на правилата по отношение на поведението на учениците.

- Със своето поведение учителите да демонстрират уважение към институцията и правилата в нея.

- Учителите да демонстрират безпристрастно поведение по отношение на учениците. Да използват възможностите за стимулиране на доброто поведение и санкции за неприемливото такова.

- Учителите да участват в разработването на стратегии за безопасност в училище, като са отговорни за прилагането на тези политики.

**Учениците** имат важната роля на гарант, че техните училища са безопасни и привлекателни. Те могат да предприемат редица стъпки, за да ги направят сигурни места, където ученическият им животът може да се осъществи спокойно и без страх да не станат жертва или обект на агресия. В тази насока те трябва да:

- спомагат за намаляване на конфликтните ситуации, като се отнасят с уважение към връстниците и учителите си;

- следват училищния правилник, като осъзнаят, че правилата са за всички и те им помагат да се чувстват сигурно и удобно в училище;

- участват в ученически клубове и организации, които да популяризират вредата от алкохола и наркотиците;

- участват в ученически клубове и организации по програми за посредничество, разрешаването на конфликти или за управление на гнева;

- да се включват в дейности в полза на обществото и социално слабите;

- да насърчават родителите си да идват по-често в училище и да участват в дейности, които подпомагат училището.

**Родителите** също имат ключова роля за гарантиране, че техните деца са в безопасна и сигурна среда. Без активната подкрепа и участие на родителите училищата не могат да бъдат безопасни. Родителите трябва да бъдат част от усилията на училището за създаване на ценностни модели, правила и сигурна педагогическа среда. Някои от дейностите, които родителите могат да предприемат за подпомагане на сигурността в училищата, са:

- да задават стандарти на поведение и ясни очаквания на децата си във и извън училище; да формират ценностни нагласи за добро и зло, правилно и грешно и др., като демонстрират подходящо поведение в тази насока;
- да обсъждат с децата си училищните политики, свързани с дисциплината, и да укрепват вярата, че правилата осигуряват безопасна среда без насилие, злоупотреба с алкохол или наркотични вещества;
- да насърчават децата си да говорят за училище, да се включват в извънкласни дейности и да стимулират развитието на техните дарби и интереси;
- да участват в училищния живот на децата си чрез включването си в доброволни родителски сдружения (училищни настоятелства и др.);
- да контролират телевизионните програми, които гледат децата им, видеоигрите, които играят, и музиката, която слушат.

Най-ефикасните и ефективни програми за развитие на безопасни училища са тези, които наблягат на превенцията, позитивните алтернативи, развитието на психо-социални умения, както и признаване и зачитане личността на ученика. Училищният климат трябва да се основава на силните страни на всеки ученик и изграждането на система за психологическо обслужване на образованието и засилване на възпитателната работа с децата и учениците с оглед пълноценно личностно развитие, което се изразява в разширяване и стимулиране на формите за обучение и възпитание в дух на демократично гражданство и патриотизъм, здравно и екологично възпитание.

## БЕЛЕЖКИ

1. [www.nsi.bg](http://www.nsi.bg)
2. National Plans 2003: Preparation of National Plans of Action (2002–2015). In: Balkan SubRegional Consultative seminar. Sofia.

## ЛИТЕРАТУРА

- Мирчева В. (2001). Кохортен метод за анализ на ефективността на образованието – теория и практика. В: *65 години институционализирани изследвания. Юбилейна научна сесия*. София: НИО.
- Мирчева В. (2004). Изследване на мониторинга на движението на учениците. В: *Мониторинг на дейността на училището*. София: НИО.
- Миленкова В. & Мирчева, В. (2002). Отпадането от училище – нарушена социализация. *Педагогика*, № 3.

Нишкова Ст. & Мирчева, В. (2008). Световното движение „Образование за всички“ и образователните програми на ЮНЕСКО. *Наука*, № 2.

## HOW TO MAKE SAFER ENVIRONMENT IN SCHOOLS

**Abstract.** The following article reviews ideas connected with accomplishing a safer environment in Bulgarian schools. Considered are problems connected with students who are dropped out from school, aggression and the specialities of teachers, students and parents in this process.

**Assistant professor Mirena Legurska**

✉ Sofia University „St. Kliment Ohridski“

Department of Information in – Service Training Teachers

Sofia, Bulgaria

e-mail: legurska\_mirena@abv.bg